

sának kezdetén is „[f]iatal egyetemi tanárokat, doktoranduszokat és zsenigyerekeket interjúvolt” (143.). A résztvevők kiválasztásakor azonban már egészen más szempontok érvényesülnek: többnyire középkorú vagy idősödő, megroppant önbecsülésű, az újrakezdés vágyától hajtott értelmiségieket keresnek meg, akiket, legalábbis Anna értelmezése szerint, csorbát szenvedett hiúságuk legyezgetésével manipulálnak bele a projektbe, ez pedig szinte előre jelzi annak kudarcát.

A regény konklúziója, mint fentebb már utaltam rá, annyira logikus, olyan tisztán látható előre, hogy nem igazán revelatív. Jól tudjuk, hogy számos elnyomó rezsim épül magasztos alapelvekre, ám ha ezek az elvek a választás szabadsága nélkül kényszerítetnek az egyénekre, a véleménykülönbségért pedig megtorlás jár, az nem más, mint intézményesített terror. Az sem újdonság, hogy ha az egyén Jézusra gondol is, a tömeg már Barrabást kiált: a telep lakói (bár nem alkotnak homogén masszát) csak maguk közt zúgolódnak a rájuk erőszakolt szabályok ellen, különben engedelmes mamlaszokként hajtának fejet előttük. A finálében Sámuel nem több, mint megalomán, pozór despota, a zárlat pedig éppoly didaktikus, mint a főszereplő botrányba fulladó színdarabja.

Akár kulcsregényként értelmezzük, akár nem, a mű annyi szállal kötődik jelenünkhöz, aktuális problémáinkhoz, hogy felvetődik a kérdés: mi marad belőle, ha egyszer elhalványulnak ezek a vonatkozások, hiszen éppen az az elcsépelte benne, ami valami egyetemes érvényűt állít a hatalom mechanizmusairól. A *Győztesek köztársasága* egy roppant sokoldalú, tehetséges, nagy és szerteágazó tudású szerző figyelemre méltó kísérlete, mely, úgy vélem, minden erénye dacára izgalmasabb kordokumentumként, mint szépirodalmi alkotásként. (*Kalligram*)

SZENDI NÓRA

Most tél van és csend

NYERGES GÁBOR ÁDÁM: *AZ ELFELEJTETT ÜNNEP*

Nyerges Gábor Ádám legújabb kötete különleges helyet foglal el a költő eddig megjelent könyvei között. Ahogy arra több kritika is rámutatott, mintha váltás történt volna a korábbi versnyelvhez képest: „mintha klasszicizálódott volna Nyerges nyelve [...], anélkül azonban, hogy ez a váltás koncepcióként érvényesítődne a versbeszédben” – írja Smid Róbert (*Ismét tort ülni a hagyományon*, SZIFOnline, 2015. 12. 03.). És valóban, a korábbi (akár vers-, akár prózai) kötetek túl- és mellébeszélő posztmodern attitűdje helyett mintha egyfajta elcsendesedés, egyszerűsödés jellemezné *Az elfelejtett ünnepet*.

Ez a jó értelemben vett egyszerűség pedig minden szinten érezhető. *Az elfelejtett ünnep* ugyanis jól szerkesztett, homogén kötet, egységesnek tűnő lírai énnel. Nyerges mintha levetette volna annak szükségét, hogy minden kvalitását megvilantsa az olvasó előtt. Az önmagát kigúnyoló, önsajnáltató figura – akit a korábbi művekből már ismerhetünk, gondolhatunk itt például Sziránóra, akinek a mottója Cyrano de Bergerac jelmondata: „Mert magamat kigúnyolom, ha kell, / De hogy

más mondja, azt nem tűröm el!” – új dimenziókat kap. Érdekes módon épp azáltal, hogy bevett irodalmi toposzokat kezd mozgásba hozni a szerző, részben folytatva a tőle már megismert hagyományt – a választott mestertől, Orbán Ottótól ezúttal azonban elrugaszkodik, újabb forrásokhoz nyúl vissza. A könyv sorait egy minden ízében idegen figura járja be: a kalapos, ballonkabátos alak, aki a borítón felhasználta Edward Heim *April Snow* című képén is felsejlik; a felesleges ember, akivel Anyegin vagy Oblomov személyében már találkozhattunk; az értelmiségi, aki minden színjáték ellenére sem képes beilleszkedni a hétköznapiakba, aki elmegy az élet mellett, és aki mellett az élet is elmegy. Hősünk jelentéktelenségét a külvilág számára az is jelzi, hogy mintegy metonímiaként csak kalapját és kabátját látjuk, ezek lesznek a jelölői. Arcát, jellemét nem ismerjük meg, pontosan azért, mert figurájának esszenciája ez az észrevétlenség, „eleve így lett ez kitalálva” (18.). A lírai én a zsebében a bélést szorítja ököibe (11.), testmeleg ruhához bújik, amit más épp levett (12.), mintha az élet mint olyan számára elérhetetlen lenne. Minden melegség hiányzik létéből, számára csak a világ lenyomata hozzáférhető, pedig így vall magáról: „lhlazavinném, úgy pislákol / felém minden élőlény” (12.).

Alakjához egy másik toposz is kapcsolódik: az úton levésé. A belvárosi utcákon barangoló ennek nincs otthona. Az otthon ugyanis valami olyasmi, ami megtalált helyként működik, és egy közhellyel élve, a szeretet teszi azzá, ami. A legtöbb vers kiindulópontja ez a barangolás („[a]z utcán mentem, / és szemem előtt hirtelen / alakzatba rendeződtek az emberek”, 37.), a köztes létállapot, amely kitűnően alkalmas a megfigyelésre. Azonban a lírai én ezeken a sétákon leginkább magára és magába figyel, a külvilágból pedig csak azt veszi észre, ami neki nem adatott meg, ami hiány.

Az egyetlen ugyanis, ami a figura sajátja, az a vágy a melegség, szeretet, a részvét iránt. Ez a vágy azonban sokszor inkább akarássá, függéssé alakul át. Saját magát csecsemőként látja: „ki már újszülöttként is kicsalt tejet, teát / játékot bárkitől, *csak nyughass már*” (46.). Ez a metafora jól jelzi kiszolgáltatottságát, de akaróvá is. A gyermek toposza jelenik meg itt, aki kér, követel, de nem kap. A lírai én idegenként járja a havas utcákat, s mint az árvák a mesékben, beles az ablakokon. Az egész kötetet a hideg tél hangulata lengi be, az évszakallegória pedig ismét megerősítheti az olvasót a klasszicizálódás érzékelésében. A tél mint a halál, a hiány, az elmúlás évszaka remek háttérrel ad a költeményeknek. De emellett van még egy fontos eleme, mégpedig az ünnep, jelesül a karácsony. A címben is megtalálható kép rendkívül jól eltalált metafora. Az ünnep egy olyan pillanatot jelöl, amely kiemel a hétköznapiakból, amikor másképpen működik az élet. Ebben az ideiglenesen kifordult világban pedig akár még hősünk is boldog lehetne. Azonban ez a kiváltság nem adatik meg neki, az ünnep jelentőségét veszti, a lírai én is inkább elfelejti, mert „ha nem tudjuk, milyen nap van, nincs, aki kinevetne” (5.). Ahogy Barna Péter is rámutat kritikájában (*Egy színlelt élet margójára*, ÉS, LIX/39.), egy másik értelmezése az ünnepnek a szerelem: „Nagy hiba volt annyit keresnem, / s benned találnom meg az ünnepet.” (45.) Ez az ismét klasszikus tematikai elem az egész kötetben végighúzóódik, azonban mintha csak a megcsalás egyik formája lenne. Ehhez kapcsolódóan meg kell említeni, hogy *Az elfejtett ünnep* másik szervezőereje a József Attila-i árvaság. A költő ugyanis, ahogyan arra Smid utal, több szempontból is ott munkál Nyerges legújabb kötete mögött. Több helyütt megidéződik, sok esetben

szövegszerűen: „Meggfeneklik bennem, mielőtt / mondhatnám, a tiszta beszéd.” (50.), de ennél kevésbé egyértelmű példák is vannak: „Mint anya a hülye gyerekét, / mint apa a tökelütött mihasznát” (52.), mely sorok az *Egy kisgyerek sír* című verset idézik. Az *Óda* szintén kulcsfontosságú a kötet szempontjából a mondatszervezés és mondatstruktúra tekintetében, hisz a *Mellékdal* verbalitása, párhuzamos szerkesztése előképe lehet *Az elfelejtett ünnep* egyszerű rímekkel dolgozó, minden sallangtól mentes sorainak: „Süt a nap. Ácsorgok. / Nem szeretlek. / Elhajtok egy koldust.” (42.)

Az elfelejtett ünnep azonban nem lehet epigonkötetnek tekinteni, legfőképpen azért, mert habár az alap azonos, a kirajzolódó lírai én viselkedésmintája merőben más, mint a József Attila-i árváé. A legjelentősebb különbség a két lírai én között a lemondás gesztusa, az elfogadás. Nyerges főhőse mintha eleve elrendeltnek tekintené azt a létformát, ami neki adatott. Néhány versben ugyan megmutatkozik a gyermeki, dacos lázadás, de míg József Attilánál ez az árvaság, megcsalottság elsősorban a világ igazságtalanságából, az őt halála révén elhagyó anyából következik, a Nyerges-kötet lírai énje mintha magában találná meg magányának forrását. Ilyennek született: boldogtalannak, akinek nem volt és nem is lesz lehetősége másmilyen életre. A *Rend* című vers mintha ezt a fajta megbékülést mutatná: „A magány, nagyoztam, olyan / lehet bennem, mint csecsemőn a lány fejtető, / mikor csonttá nő. Lemondó, és ezért szép voltam.” (37–38.) E mögül az elfogadás mögül azonban néha kikandikál a remény, főként a szerelem vonatkozásában.

Szép és érzékeny kötet *Az elfelejtett ünnep*, amely alázattal fordul a hagyomány felé, azonban képes új és csak rá jellemző mintákkal feltölteni azt. Nincsenek benne túlírt mondatok, posztmodern trükkök. Nem is lehetnek, hiszen a lírai én szerint „semmi sem csillan okkal” (27.). Ami van: bánat, esendőség, vágyakozás, gyermeki düh, de a *clown* figurájának bölcsessége is. Mert ne feledjük, az irónia nem más, mint rálátni a világ dolgaira, és felismerve azok megváltoztathatatlanágát, nevetni rajtuk. A könyv csendesesen, egyszerűen mutat rá erre az összefüggésre, és érzékelteti együtt a távolságtartás, elengedés nehézségét is. (*Műút-könyvek*)

MURZSA TÍMEA

Fénymásolt idő

SZÉNÁSI MIKLÓS: *SUGÁRHAJTÁSÚ NOSZTALGIA*

20 év lírai termésének szelekcióját tekintheti át az olvasó Szénási Miklós legújabb, *Sugárhajtású nosztalgia* című kötetében. Két évtized egy életút és a költői életmű esetében is jelentős idő, lehetőséget teremt az összegzésre, rákérdezésre, az eddigiekkel való számvetésre, a felejtéssel és korábbi önmagunkkal történő szembenézésre/szembesülésre. A verseskönyv bő félszáz verse nem tömörül ciklusokba, „nagyjából” kronologikus sorrendben olvashatjuk őket: ez a szerzői/szerkesztői döntés rendezőelvvé teszi az időt, amely (illetve a hozzá kapcsolódó fogalmi háló – emlékezés, felejtés, önazonosság stb.) a korpusz egyik fő tematikus csomópontjaként is fontos szerepet játszik. Az azonos évben született verseket külön egysé-